

בענין קידוש יו"ר ומעמדו של הכיור במקדש

א. הקדמה

איתא בזבחים (כא:): "גופא, אמר רבי יוסי ברבי חנינא כל כיור שאין בו כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו אין מקדשין בו שנאמר 'ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו' וגו'". הרי מבואר מדברי רבי יוסי ברבי חנינא שצריך שיעור מסויים לקידוש ידים ורגלים. על זה הגמרא מקשה "מיתיבי: כל הכלים מקדשין בין שיש בהן רביעית, בין שאין בהן רביעית ובלבד שיהיו כלי שרת." הרי מבואר שאין צורך בשיעור לקידוש יו"ר וסגי אפי' בפחות מרביעית. על זה מתרצת הגמ', "אמר רב אדא בר אבא בקודח בתוכו."

מה פירוש "בקודח בתוכו?" עי' רש"י (ד"ה בקודח בתוכו) וז"ל, "קודח דופנו של כיור ותוחב בתוכו כלי קטן ומקצתו לחוץ ויונק מימי הכיור ומוציא אבל באפיה נפשיה בעינן שיעור ארבעה כהנים."

יוצאות לפי רש"י בשלב זה של הגמרא שתי נקודות: אחת, שרק מותר לקדש משאר כלי שרת שאין בו שיעור ד' כהנים אם הוא תחוב לכיור. ושנית, כלי שאינו תחוב להכיור,¹ רק מותר לקדש ממנו אם יש לו השיעור מים לד' כהנים.

ולפי רש"י שהחידוש של הברייתא הוא שמותר לקדש משאר כלי שרת ולא דוקא מהכיור, הגמ' ממשיכה לשאול על הברייתא גופא שאין מותר לקדש משאר כלי שרת כל שיש לו השיעור ד' כהנים, הרי התורה אומרת "ממנו", דמשמע שרק אפשר לקדש מהכיור עצמו ולא משאר

¹ לגבי החידוש של "קודח בתוכו" לפי רש"י ע' חידושי הגרי"ז עמ' נ-נא בד"ה גופא וז"ל, "ונראה דשיטתו דחיבור המים שבין שני הכלים מהני לצורך לשיעור ד' כהנים וע"כ מקרי שגם בכלי זה יש שיעור ד' כהנים ואפילו אם לא יהיה בכלי א' כדי ד' כהנים רק ע"י צירוף ג"כ מהני ... דלשיטת רש"י נראה דאף היכא שבב' הכלים לבדם ליכא שיעור רק בשניהם יחד יש שיעור ד' כהנים דיועיל חיבור המים לצרפן לענין זה."

כלי שרת. על זה הגמ' מתרצת "ירחצו, לרבות כלי שרת" שמותר לקדש משאר כלי שרת כל עוד שיש לו שיעור ד' כהנים.

לפי רש"י שמסקנת הגמ' היא שאפשר לקדש בב' אופנים, או מהכיוור או משאר כלי שרת שיש לו שיעור ד' כהנים, יל"ע אם על כל פנים לכתחילה יש לקדש מהכיוור ורק בדיעבד משאר כלי שרת או דילמא ל"ש.

עוד צריכים להבין לפי רש"י איך יתרץ את קושית התוספות מהמשנה במסכת יומא. שהרי תנן (יומא מג:): "בכל יום כהן גדול מקדש יו"ר מן הכיוור והיום מן הקיתון של זהב." על פי זה הקשו התוס' (ד"ה והא ממנו) שלפי רש"י שקושית הגמ' "והא ממנו כתיב" היא על הברייתא גופא שאפשר לקדש משאר כלי שרת, למה הגמ' לא הקשה כן על המשנה הנ"ל. הרי לפי רש"י היתה להגמ' להקשות איך מותר להכה"ג לקדש מהקיתון של זהב ביוה"כ אם "ממנו" כתיב.

ננסה להבין קודם כל שיטת רש"י ואחר כך נחזור להבנת התוס' בסוגיא דידן.

ב. האם יש חילוק בין הכיוור לשאר כלי מקדש

כדי להבין שיטת רש"י בסוגיא דידן צריכים להבין מהו מעמדו של הכיוור בבית המקדש לעומת שאר הכלים שהיו שם. ולכאורה נחלקו הראשונים בדבר זה.

הספורנו (פרשת תצוה ובפרשת כי תשא פרק ל) שואל למה הציווי לבנות כלי המקדש שכתוב בפרשת תרומה לא כולל את הכיוור, והציווי לבנותו כתוב בפרשה בפני עצמו בפרשת כי תשא. הספורנו מתרץ וז"ל (ד"ה ועשית כיוור), "גם זה הכלי לא הוזכר למעלה עם שאר הכלים, כי לא היתה הכונה בו להשכיך שכינה במקדש כענין הכוונה באותם הכלים כמבואר למעלה, אבל היתה הכוונה להכין את הכהנים לעבודתם."

יוצא לפי הספורנו שיש חילוק יסודי בין תכלית הכיוור במקדש לעומת שאר הכלים. שאר הכלים באים לעשות מקום המקדש למקום של השראת השכינה, אבל הכיוור הוא רק להכשיר הכהנים לעבודתם במקדש.²

² ע' בלשון הבכור שור (שם) ועשית כיוור – לפי שאינו אלא להכשור מצוה לא כתב מצות עשיתו למעלה עם שאר הכלים.

אבל נראה שהרמב"ם והחינוך חולקים על דברי הספורנו. דהא לך לשון חינוך (מצוה צה, במצות בנין בית הבחירה), "לבנות בית לשם ד', כלומר שנהיה מקריבים שם קרבנותיו אליו ושם תהיה העליה לרגל וקבוץ כל ישראל בכל שנה שנאמר (שמות כה: ח) ועשו לי מקדש. וזאת המצוה כוללת עמה הכלים הצריכים בבית אל העבודה כגון המנורה והשלחן והמזבח וכל שאר הכלים כולם."

החינוך כותב שעשיית הכלים הם חלק מהמצוה לבנות בית הבחירה, ובפשטות כונתו לכלול גם הכיור עם שאר הכלים במצוה זו. הרי שהכיור נחשב בחדא מחתא עם שאר כלים. ונראה שגם הרמב"ם סובר שהכיור נכלל עם שאר הכלים. דע' רמב"ם בסה"מ (מ"ע כ) וז"ל, "מצוה כ' היא שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה, בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד, ואליו תהיה ההליכה והעליה לרגל והקבוץ בכל שנה. והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש. ולשון ספרי שלש מצות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ, למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק. הנה התבאר שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה. וכבר בארנו שזה הכלל כולל מינים רבים שהם המנורה והשלחן והמזבח וזולתם כולם מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש."

הרי שהרמב"ם סובר שעשיית הכלים הוא בכלל מצות בנין בית הבחירה והוא לא כותב שהכיור אינו בכלל זה. ודבר זה יותר ברור בלשון הרמב"ם בפ"א מהל' בית הבחירה הל' ו, וז"ל "ועושין במקדש שבעה כלים. מזבח לעולה ולשאר הקרבנות. וכבש שעולים בו למזבח. ומקומו לפני האולם משוך לדרום. וכיור וכנו לקדש ממנו הכהנים ידיהם ורגליהם לעבודה. ומקומו בין האולם ולמזבח משוך לדרום שהוא שמאל הנכנס למקדש. ומזבח לקטורת ומנורה ושולחן ושולשתן בתוך הקדש לפני קדש הקדשים."

חזינן שלפי הרמב"ם הכיור נחשב עם שאר הכלים שעשייתם בכלל מצות בנין בית הבחירה.³ מאיפה יצא דבר זה להרמב"ם? עי' ברדב"ז

³ ויש לשאול למה דוקא ז' כלים אלו נכללו במצות בנין בית המקדש ולא שאר כלי המקדש שהיו שם? עי' ספר תורת הקדש (ח"א סימן טז עמ' ע) וז"ל, "והנה הרמב"ם מנה הכלים שיש להם קביעת מקום, ומה שהוסיף 'וזולתו' כונתו לכיור וכנו או הפרוכת

(שם) שמקורו מפשטות הפסוקים בפרשת תרומה דכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו." הרי ברור לפ"ז שעשיית המקדש מקויימת רק כשיש תבנית המשכן ותבנית כל כליו.⁴

ויוצא שלפי הרמב"ם עשיית הכלים בכלל עשיית המקדש היא, וזה כולל עשיית הכיור, דלא כהספורנו שהכיור שונה משאר כלי המקדש והוא רק בא להכשיר הכהנים לעבודה. וכן ביאר הגר"ד (אגרות הגר"ד עמ' קפב) וז"ל, "והנה מזה שבין כלים אלו מנה הרמב"ם גם הכיור וכנו, מבואר דדין כיור לא נאמר רק בהכשר קידוש ידים ורגלים אלא שהוא קיום בפני עצמו של כלי מקדש."

מהי הנפקא מינה להלכה בין שיטת רמב"ם לשיטת הספורנו? עי' בגמ' (זבחים כ.) שמביאה תוספתא וז"ל, "בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור אף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה." ופירש רש"י (שם ד"ה מוכני) וז"ל, "מוכני. מפרש התם גלגלים שמעלין אותו

הקבועים במקדש, משא"כ כלים דאין להם קביעות מקום. והרי יש צ"ג כלי שרת כדאיאת במס' מדות ואינם בכלל מקדש." הרי מבואר שהחילוק בין שבעה כלים אלו לשאר כלי מקדש נובע מזה שהתורה פירטה מקום מסויים לשבעה כלים הנ"ל, ואילו היו אחד מז' כלים אלו נחסר אז הוי חסרון בקיום מצות בית המקדש ואי אפשר להחשב ביהמ"ק שלימה עד שכל ז' כלים הללו הם במקומם הנכון.

⁴ יש לציין שהמנ"ח רצה לחדש שהרמב"ם חולק על החינוך ולא סובר שעשיית הכלים היא חלק מהמצוה לבנות בית הבחירה. וראיתו מלשון הרמב"ם בהל' ה (שם) וז"ל, "ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית. עושין בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם. ושלתן נקראין היכל. ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו במדבר וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה והכל נקרא מקדש." ואם איתא שהרמב"ם סובר שעשיית הכלים היא בכלל עשיית המקדש, למה הרמב"ם כותב "והכל נקרא מקדש" בסוף הלכה ה? היה לו לכתוב את זה בסוף הלכה ו' לאחר שכותב רשימת כלי המקדש.

אמנם, דברי המנ"ח צ"ע. חדא, הרי ברור מלשון הרמב"ם בסה"מ שהוא סובר שעשיית הכלים כן בכלל מצות עשיית המקדש. ועוד, זה שהרמב"ם כתב "והכל נקרא מקדש" כבר ביאר הרדב"ז (שם בד"ה) והכל נקרא מקדש) שכונתו היא רק לפרט מה הוא מקום המקדש לגבי אלו שיש להם איסור כניסה למקדש, אבל אין כונתו בכלל לבאר מה נחשב מצות עשיית בית המקדש.

בגלגלין מן הבור שחרית **שלא יהא מימיו נפסלים בלינה** לפיכך משקעין אותו ערבית בבור שיהו מימיו מחוברים למי המעין ובטלה לינתן. הרי מבואר שבכל לילה היו משקיעין הכיור כדי שלא יהיו מימיו נפסל בלינה.

על זה מקשה הגרי"ז (זבחים כ. ד"ה שם בגמ' אף הוא) וז"ל, "וצ"ע כיון דבדין בית הבחירה יש גם דין דכיור וכנו, וא"כ בלילה איך היו מסלקין הכיור מביהמ"ק הא לבית הבחירה צריך גם כיור וכנו וצ"ע."

ולכאורה, קושית הגרי"ז היא רק לפי שיטת הרמב"ם והחינוך שעשיית כלי המקדש היא חלק ממצות בנין בית הבחירה וכלי מקדש נחשבים לחלק של המקדש. אבל לפי הספורנו שהכיור רק בא להכשיר הכהנים לעבודה, אפשר לומר שכל עוד שלא חיסר מהשראת השכינה במקדש אין כאן ביטול עשיית המקדש. וזה שייך בשאר הכלים, אבל הכיור, שאינו מביא לידי השראת השכינה, אין בירידתו בכלל משום ביטול בית הבחירה.

ג. מחלוקת רמב"ם ורמב"ן אם יש מצוה לכתחלה לקדש מהכיור

ונראה שיש עוד נפקא מינה להלכה: האם יש מצוה לכתחילה לקדש מהכיור או לא, ונבאר הדברים.

הרמב"ן (שמות ל:יט) סובר שאין מצוה לכתחילה לקדש מהכיור לעומת שאר כלי שרת, וז"ל "והרחיצה היא המצוה אבל הכיור צוה בו להזמנה ואיננו מעכב ולא למצוה. כי הנה ביום הכיפורים כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב שהיו עושין לכבודו. אבל למדנו מן הכיור שצריכה כלי."

הרמב"ן לומד שעיקר המצוה של קי"ר היא הרחיצה עם מים, והכיור שמקדשין ממנו אינו אלא להיות כלי שמתזיק את המים, ואינו מעכב את הרחיצה כלל, וכל שקידש מכלי שרת כל שהוא, קיים את המצוה. הריב"א (יומא מד: בתוס' ד"ה מקיתון) גם כן סובר כהרמב"ן שאין צורך לקדש מהכיור דוקא, וז"ל "מקיתון של זהב. דאמר בפרק שני דזבחים (דף כב.) דבכל כלי שרת מקדש דכתיב ירחצו לרבות שאר כלי שרת."

מאידיך, הרמב"ם (פ"ה מהל' ביאת מקדש הל' י) סובר שיש מצוה לכתחילה לקדש מהכיוור וז"ל, "מצוה לקדש ממי הכיוור ואם קידש מאחד מכלי השרת ה"ז כשר. אבל כלי החול אינם מקדשין. קידש בכלי שרת בחוץ או בכלי חול בפנים ועבד עבודתו פסולה. ואין מקדשין בתוך הכיוור או בתוך כלי השרת אלא מהן שנאמר ורחצו אהרן ובניו ממנו ולא בתוכו. ואם קידש בתוכו ועבד לא חילל."

ד. קושיות על שיטת הרמב"ם

חזינן שלפי הרמב"ם יש מצוה לכתחילה לקדש מהכיוור ולקדש משאר כלי שרת הוא רק כשר בדיעבד. וצריכים להבין בדברי הרמב"ם כמה דברים:

(א) הכסף משנה (שם) כותב שהמקור לדברי הרמב"ם שיש מצוה לכתחילה לקדש מהכיוור הוא מגמ' דידן "ירחצו לרבות כלי שרת", וצ"ב איך יצא להרמב"ם מהגמ' שיש מצוה לכתחילה לקדש מהכיוור ושאר כלים כשרים רק בדיעבד.

(ב) הרמב"ן הביא ראיה מהא דהכה"ג קידש מקיתון של זהב ביוה"כ שאין מצוה לכתחילה לקדש מהכיוור, וא"כ צריך להבין מה יענה הרמב"ם לראיית הרמב"ן.

(ג) הרמב"ם (שם הל' יא) כותב, "ובכל כלי הקדש מקדשין בין שיש בהן רביעית בין שאין בהן רביעית." ועי' בהשגות הראב"ד שם וז"ל, "בין שאין בהן (כדי) רביעית. א"א ובקודח מן הכיוור שיש בו לקדש ממנו ד' כהנים." הראב"ד מתמיה על הרמב"ם איך אפשר לומר שמותר לקדש מכלי אפי' אין בו רביעית אם הגמ' אומרת שרק מותר לקדש בכה"ג אם הכלי קודח בתוכו. במילים אחרות, למה השמיט הרמב"ם את האוקימתא של "קודח בתוכו" לגבי כלי שאין בו רביעית.

(ד) לכאורה יש סתירה בדברי הרמב"ם. בהלכה י ראינו שלפי הרמב"ם יש מצוה לכתחילה לקדש מהכיוור, אבל בהלכה יא כותב הרמב"ם, "בכל כלי הקדש מקדשין", ומשמע מדבריו שאין חילוק בין הכיוור לשאר כלים ואפ' לכתחילה שרי לקדש משאר כלים.

ה. ישוב דברי הרמב"ם: חילוק בין הקדשת המים למעשה הקידוש

ע' בחדסי דוד על התוספתא (ידים פ"א אות ה) שבא לבאר את סתירה בדברי הרמב"ם לגבי אם יש מצוה לכתחילה לקדש מהכיור או לא וז"ל, "אבל שפיר דייק רבינו בלישנא כלילא דידיה, שכתב בתחלה מצוה לקדש ממי הכיור ותיבת ממי לכא' יתירה, דהול"ל מצוה לקדש מן הכיור, אלא ודאי הכי קאמר, מצוה לקדש ממי הכיור ולעולם בין שהוא מן הכיור גופיה בין מכלי שרת אחר שנטל ממי הכיור, ומש"ה כתב אח"כ "ובכל כלי שרת מקדשין" ואפי' מצוה לכתחילה, אבל מ"ש "אם קידש כו' הרי זה כשר", דמשמע דוקא דיעבד היינו כשלא שאב מים מן הכיור, ובזה א"ש טובא לישנא דתלמודא דדריש ירחצו לרבות כל שלי שרת, ומיהו מהני ממנו לומר דלכתחילה מיהא מצוה דהך דמרבי' מירחצו יהיה ממנו, כלומר מממי הכיור."

הרי שביאר החס"ד שלפי הרמב"ם יש חילוק בין באיזה כלי הוקדשו בו המים לבין באיזה כלי נעשה מעשה הקיור⁵. בהלכה י, שבו כותב הרמב"ם לקדש ממי הכיור, כונתו לומר שלכתחלה בעינן שהקדשת המים תהא בהכיור, ובדיעבד כשר אם קידש המים בכלי שרת אחר. אבל לגבי עצם המעשה של קיור"ר שהכהן עושה, כל זמן שהמים הוקדשו מעיקרא בתוך הכיור, אז אפילו אם אח"כ העבירו אותם מים לכלי שרת אחר וקידש הכהן מאותו כלי, נחשב שקיים את המצוה לכתחילה. שרק בעינן לכתחילה שהקדשת המים תהא בהכיור, אבל עצם מעשה הקיור"ר יוכל להיות מכל כלי שרת במקדש לכתחילה.

וביאר החס"ד שהרמב"ם למד את זה מהריבוי בסוגיא דידן של "ירחצו לרבות כלי שרת" שכונת הריבוי היא לומר שהו"א שהכיור מעכב להקדשת המים, וקמ"ל הריבוי שבדיעבד אם קידש המים בכלי שרת אחר, כשרה.

ובאמת צריכים להבין למה הרמב"ם הבין שהדרשה בא ללמד ששאר כלי שרת כשרים בדיעבד. למה לא נאמר הריבוי בא לומר שאפשר לכתחילה לקדש את המים בשאר כלי שרת.

⁵ וכן הסביר הגרי"ד, עי' ס' הררי קדם חלק א סימן פג.

ונראה לבאר על פי הגדרת מצות בנין בית הבחירה לפי הרמב"ם. הרמב"ם כותב (פ"א מהל' בית הבחירה הל' א) "מצות עשה לעשות בית לד', מוכן להיות מקריבים בו קרבנות." ובספר המצות (מצוה כ) לשון הרמב"ם הוא "היא שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה, בו יהיה ההקרבה והבערת אש תמיד ואליו תהיה ההליכה והעליה לרגל."

וראים שלפי הרמב"ם עיקר התפקיד של עשיית המקדש הוא שיהא מקום ראוי לעשיית העבודה, המקום שמקריבים בו הקרבנות. בנוסף לזה, ראינו שהרמב"ם לומד שבנין בית ההמקדש כולל בו בנין הכלים ועל ידי עשיית הכלים מקיימים מצות בנין בית הבחירה.

ומסתבר שאם אלו שבעה כלים שמנה הרמב"ם באים לעשות את אותו מקום למקום הראוי לעבודה, פשוט שכונת התורה שנשתמש באותם שבעה כלים לשם העבודה. דלא מסתבר לומר שכלים אלו עושים את הבית המקדש למקום שעושים העבודה אם אין שום ענין להשתמש בהם. ואם כן מובן למה אע"פ שאפשר לקדש המים משאר כלי שרת עדיין יש מצוה לכתחילה לקדש את המים דוקא מהכיור. שהרי הכיור הוא אחד מהשבעה כלים שמגדיר את בית המקדש למקום הראוי לעבודה.

ואם כן, מובן למה הרמב"ם למד את הדרשה של "ירבו לרבות כלי שרת" שבא ללמד שרק בדיעבד אפשר לקדש את המים בשאר כלי שרת שהרי לכתחילה רצון התורה שהכיור יהא חלק עיקרי להכנת הכהנים להעבודה, שהרי הוא כלי שעל ידו עושה את מקום המקדש למקום הראוי להיות מקריבים בו קרבנות.

ונראה להביא ראיה לזה מלשון הרמב"ם (שם הל' ו-ז) וז"ל, "עושיין במקדש כלים. מזבח לעולה ולשאר הקרבנות. וכבש שעולים בו למזבח. ומקומו לפני האולם משוך לדרום. וכיור וכנו לקדש ממנו הכהנים ידיהם ורגליהם לעבודה. ומקומו בין האולם ולמזבח משוך לדרום שהוא שמאל הנכנס למקדש. ומזבח לקטורת ומנורה ושולחן ושולשתן בתוך הקדש לפני קדש הקדשים. המנורה בדרום משמאל הנכנס ושולחן מימין שעליו לחם הפנים".

הרי כשמנה הרמב"ם את כלי המקדש, הוא לא רק כתב שמות הכלים אלא כתב גם את התפקיד של אותו הכלי.⁶ ולכאורה צריך להבין מה הכריח הרמב"ם לרשום לא רק את ציור הכלי אלא גם תפקידו? לכאורה הייתי מצפה שבהל' בית הבחירה הרמב"ם יביא את הדינים של צורת הבית וכלי המקדש, ואת התפקידים המסויימים של אותם הכלים יביא בהל' כלי מקדש.

אבל לפי דברינו לעיל מובן, שמכיון שעיקר קיום מצות בית הבחירה לפי הרמב"ם הוא לא רק עשיית המנין והכלים אלא גם השימוש דוקא באותם הכלים מכיון שאותם הכלים מגדירים את מקום המקדש למקום הראוי לעבודה, לפיכך כתב הרמב"ם את עיקר התפקיד של כל כלי וכלי.

אבל לפי הרמב"ן שאין עשיית הכלים בכלל מצות בית הבחירה, אלא הם רק הכשרים להעבודה הנעשית בהם וז"ל (השגות לסה"מ מ"ע לג), "והנה מכל מקום היא מצוה מיוחדת בפני עצמה, אינה הכשר מצוה אחרת כמנורה והמזבחות והשולחן". וביאר המנ"ח (צה:ח) דברי הרמב"ן וז"ל, "דעשיית המנורה היא מדיני המצוה של הדלקת נרות, דהדלקה תהיה על תואר כך וכך במנורה וכן השולחן הוא מדיני המצוה של עריכת לחם הפנים וכיור מדיני המצוה של רחיצת ידים ורגלים."

ואם כן מובן למה לפי הרמב"ן אין מצוה לכתחילה לקדש מהכיור ואפשר לכתחילה לקדש משאר כלי, שהרי זה רק הכשר לעשיית העבודה, ואין קיום מיוחד לקדש מהכיור לעומת שאר הכלים. וכנראה שהרמב"ן הבין את הדרשה של "ירחצו לרבות כלי שרת" שרק בא להרחיב ההכשר מצוה שלא צריך דוקא לקדש מהכיור אלא גם שאר כלי שרת כשרים לזה.

ו. האם בענין כיור להקדשת מי סוטה

ונראה להביא עוד נ"מ במחלוקת זו בין הרמב"ם והרמב"ן בתפקיד הכיור במקדש מהדין שמי סוטה צריכים להיות מים קדושים. המשנה (סוטה טו:): אומרת ש"היה מביא פילי של חרס ונותן לתוכה חצי לוג מים

⁶ יל"ע למה לא נקט הרמב"ם את התפקיד של המנורה.

מן הכיור. "ועי' רש"י (שם ד"ה מן הכיור) שפירש למה בעינן שהמי סוטה יובאו מהכיור וז"ל, "דכתיב מים קדושים (במדבר ה) ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי הכי תניא בסיפרי. "וכן עיין בתרגום אונקלוס על הפסוק (במדבר ה: יז) "ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים" שתרגם "מים קדושים" – "מי כיורא." והקשה הגרי"ז (חידושי הגרי"ז סוטה טו:) למה בעינן מי סוטה מהכיור, הרי לכאורה אם הוקדשו המים בא' משאר כלי שרת ג"כ יהו נחשבים ל"מים קדושים", שהרי הוקדשו בכלי. והסביר הגרי"ז שבהמשך הפסוק מבואר שבעינן עפר אשר יהיה בקרקע המשכן. ואם כן, כמו שבעינן דוקא עפר מקרקע המשכן, כך בעינן דוקא מים שהוקדשו בהכיור.

ולכאורה דברי הגרי"ז מובנים רק לפי שיטת הרמב"ם שיש קיום מיוחד להשתמש דוקא בהכיור לקידוש המים, משום שהכיור הוא חלק מקיום מצות בית הבחירה. ואם כן מובן שנגדיר את המים שהוקדשו בתוך הכיור כ"מים מן המקדש" לעומת מים שהוקדשו בכלי שרת אחר, שאע"פ שהמים הוקדשו, אינם נחשבים כמים של המקדש. אבל לפי הרמב"ן בע"כ צריך לומר שלהלכה אין חילוק אם המי סוטה הוקדשו בהכיור או בשאר כלי שרת, שהרי לפי הרמב"ן אין שום מעלה להכיור לעומת שאר כלי שרת.

ז. ישוב שיטת רש"י

לעיל הבאנו שיטת רש"י שפירש לשון הברייתא שמכל הכלים מקדשים את המים, ועל זה הגמ' מקשה והרי ממנו כתיב, שמשמע שדוקא צריך לקדש מהכיור, ועל זה הגמ' מתרצת "ירחצו לרבות שאר כלי שרת." וראינו שהקשו תוספות על רש"י, דאם כן הוא פירוש קושית הגמ', למה לא הקשה כן על דברי המשנה ביומא שקידש הכהן גדול מקיתון של זהב ביוה"כ והא ממנו כתיב.

וראיתי בספר דברות אריאל על מס' יומא (סימן כט) שביאר דברי רש"י על פי החילוק הנ"ל בין הקדשת המים למעשה הקיור, שגם רש"י סובר דעיקר מצות קיור אינה לקדש דוקא מהכיור אלא לקדש ממים שהוקדשו בהכיור, ומעשה הקידוש יכול להיות משאר כלי שרת. ואם כן, לק"מ קושית התוס', שהרי רש"י פריש דמאי דקתני "כל הכלים מקדשין"

הוא לגבי הקדשת המים, שכל הכלים מקדשים המים בתוכם שיוכלו לקדש בהם יו"ר. ועל זה הקשה הגמ' "והא ממנו אמר רחמנא, "דמשמע דבענין דוקא מים שהוקדשו בתוך הכיור עצמו, ועל זה משני "ירחצו לרבות שאר כלי שרת" דאף הם מקדשים את המים בתוכם לקיור. והא דקתני במתני' דמס' יומא דכהן גדול מקדש בקיתון של זהב הוא לגבי מעשה הקידוש, אבל אה"נ יתכן שאותם מים שבתוך הקיתון כבר הוקדשו בתוך הכיור עצמו. וא"כ לק"מ מהא דאמר רחמנא "ממנו – ממי הכיור" כי זה רק לגבי הקדשת המים ולא מעשה הקידוש שיכול להיות משאר כלי שרת.

ובס' דברות אריאל (שם) הביא ראייה לזה מדברי רש"י בפירושו על התורה. לגבי הקיור של הכה"ג ביוה"כ פירש רש"י (ויקרא טז, ד) "ובכל חליפה טעון טבילה ושני קידוש ידים ורגלים מן הכיור." ועי' ג"כ בפירוש רש"י ליומא (יט. ד"ה עשרה קידושין) על הא דעשה הכה"ג חמש טבילות ועשרה קידושין וז"ל, "ידי ורגלין מן הכיור." ולכאורה צע"ג שהרי דברי רש"י הם כנגד משנה מפורשת שהכהן גדול ביוה"כ לא קידש מהכיור אלא מקיתון זה זהב.

אמנם עי' בחזקוני (ויקרא טז:ד) שפירש דבריו וז"ל, "ומה שפירש רש"י דקידש את ידיו ורגליו מן הכיור היינו ממים שבכיור דהא קיימ"ל במשנה (יומא מג:) דביום הכיפורים הוא מקדש את ידיו ורגליו מקיתון של זהב. "וכן פירש הפסקי רי"ד (יומא מד.) וז"ל, "והיום מקיתון של זהב, פירוש לא היה מקדש מן הדד של כיור הנחושת אלא קיתון של זהב היו ממלאין ממי כיור הנחושת ומקדשין ממנו."

ומבואר מדבריהם כנ"ל שיש חילוק בין הקדשת המים לעצם מעשה הקידוש, ולפי רש"י והני ראשונים הקדשת המים בענין בהכיור, אבל מעשה הקידוש יכול להיות משאר כלי שרת.

ח. שיטת התוספות

ראינו שתוס' הקשו על רש"י איך אפשר לפרש קושיית הגמ' "והא ממנו כתיב" דקאי על הא דכל הכלים מקדשין אם המשנה במס' יומא אומרת שכה"ג קידש בקיתון של זהב והגמ' לא פריך שם "והא ממנו כתיב." ולכן תוס' מפרשים שבאמת כבר ידעה הגמ' שאפשר לקדש לא רק מהכיור אלא

משאר כלי שרת גם כן. והא דפריך הגמ' "והא ממנו כתיב" לא קאי על הא דשנוי בהברייתא שכל הכלים מקדשין, אלא קאי אהא דאמרה גמ' דהא דקתני כל הכלים מקדשים אפי' אין בהן רביעית הוא בקודח בתוכו. ופירשו התוס' שכונת "קודח בתוכו" היא שהכהן נוטל ממי כלי גדול שהיה בו מים לד' כהנים עם כלי קטן ומותר להכהן לקדש יו"ר עם כלי קטן מכיון שהמים כבר הוקדשו בכלי גדול. ועל זה פריך הגמ' איך אפשר להכהן לעשות קיו"ר עם כלי שאין בו השיעור של מים לד' כהנים אם התורה אומרת "ממנו" דמשמע דבעינן כלי גדול דומיא דהכיוור שיש בו להחזיק שיעור מים לד' כהנים.

ויוצא מדברי התוס' שלעולם פשוט היה להגמ' שלא בעינן דוקא לקדש מהכיוור עצמו אלא אפשר לקדש לכתחילה מכל כלי גדול וכל החידוש של הדרשה "ירחצו לרבות כלי שרת" הוא לגבי כלים קטנים שאין להם שיעור מים לד' כהנים.

וצריכים להבין למה היה פשוט לתוס' שאפשר לקדש מכל כלי גדול ולא דוקא בעינן הכיוור. על זה ביאר המרומי שדה (זבחים כב. ד"ה תוס') והא ממנו) וז"ל, "וצריך לומר דהא דפשיטא דכלי שרת כשר לקדש, מסברא דמקדש המים כמו כיוור." הרי שלפי תוס' זה פשוט מסברא שאפשר לקדש מכלי גדול ולא בעינן הכיוור עצמו, כי אין שום מעלה להכיוור מעל שאר כלי שרת וכמו שהכיוור הוא כלי שמקדש את המים בתוכו ולכן אפשר להשתמש בו לקיו"ר ה"ה שאר כלי שרת שמקדשים את המים בתוכם, ולכן אפשר לקדש יו"ר מהם. ואם כן ברור שהתוס' אזיל בשיטת הרמב"ן שכל תפקיד הכיוור במקדש הוא רק להכשיר את הכהנים להעבודה, ולכן אין לחלק בין הכיוור לשאר כלי שרת, אבל לפי הרמב"ם שיש מעלה מיוחדת להכיוור מעל שאר כלי שרת שרק על ידי הכיוור מקיימים את מצות בנין בית הבחירה שיהא מקום הראוי לעבודה, לא פשוט בכלל שיהא אפשר לעשות הקיו"ר משאר כלי שרת, ולזה בעינן הריבוי של ירחצו לרשות שאר כלי שרת.